

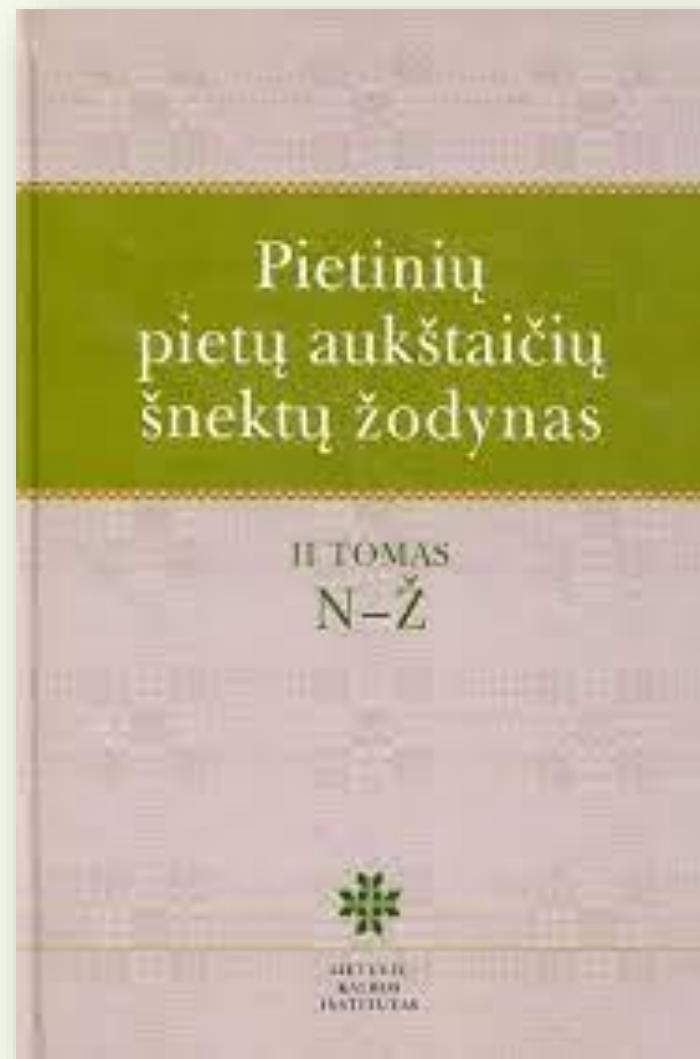
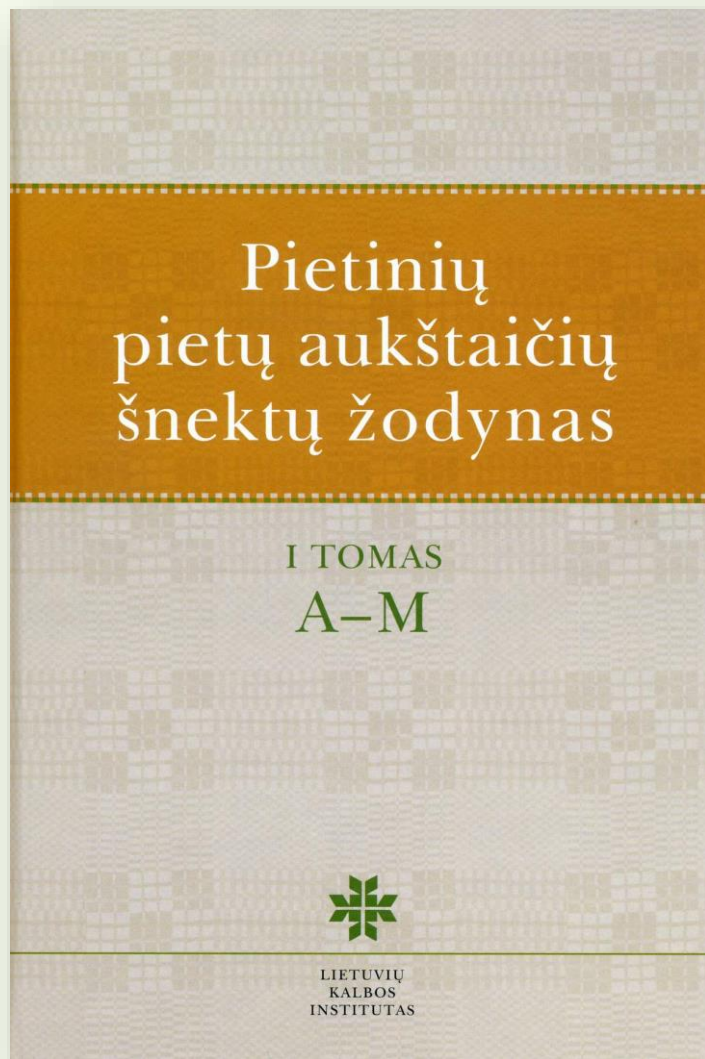

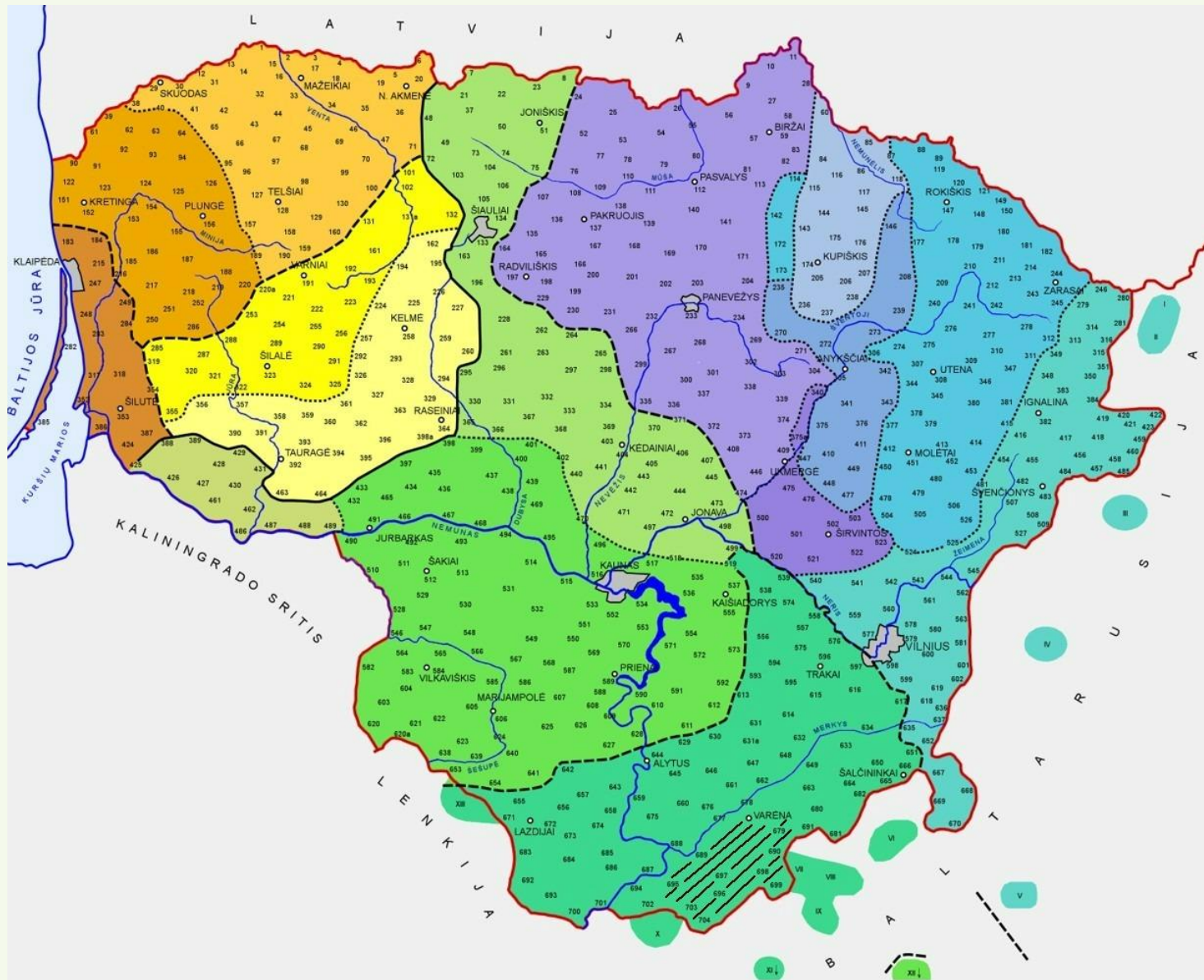
Tarminis žodynas – kalbinės bendruomenės vertybių atspindys

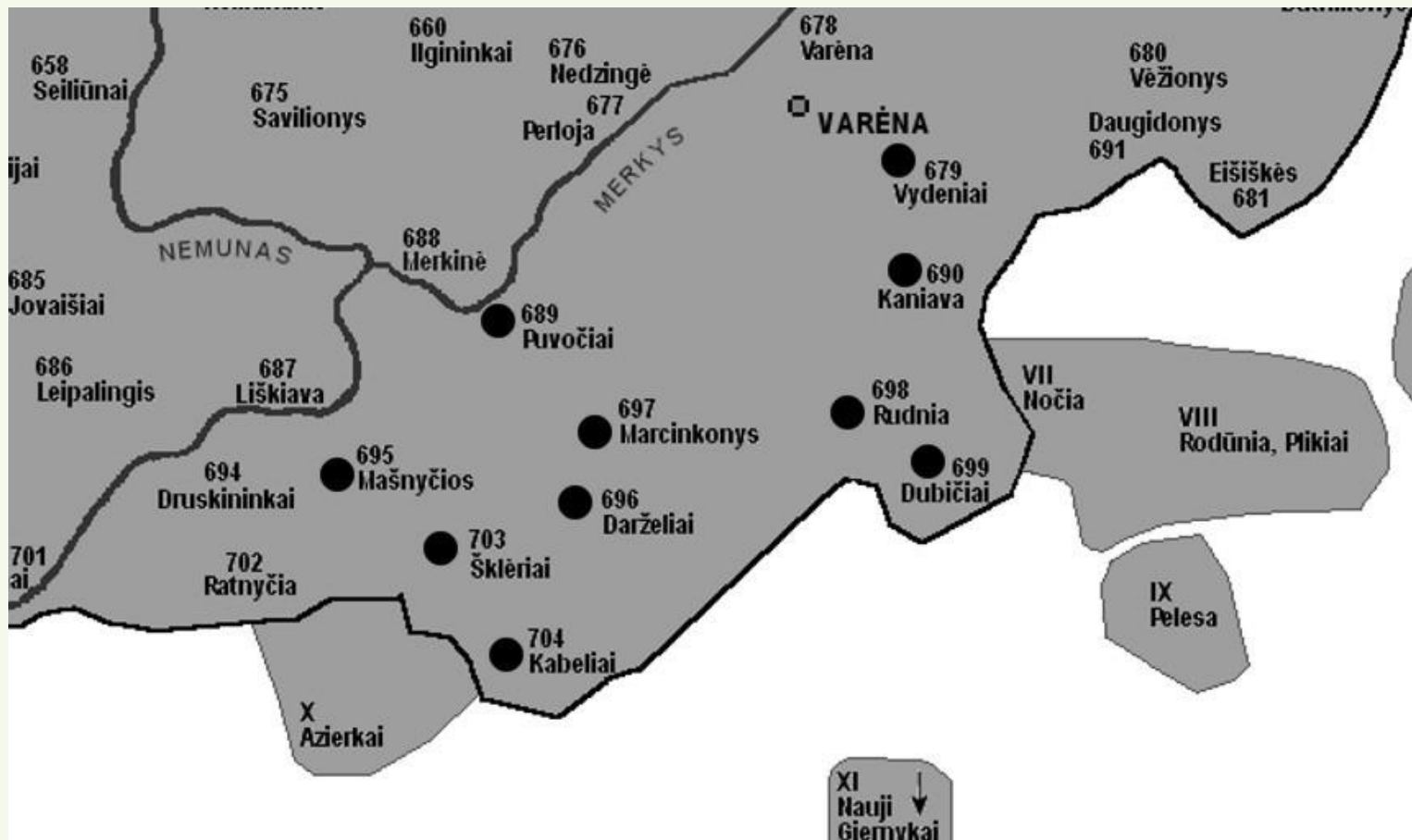
**Dr. Vilija Ragaišienė
Lietuvių kalbos institutas**

Tarminio žodyno rengimo skirtini du tikslai. Pirma, užfiksuoti tarmės žodyninį fondą ir atskleisti tikrąją jo padėtį: tarmiškų žodžių funkcionavimą, traukimąsi iš vartosenos, naujų žodžių atsiradimą ir pan. Antra, pristatyti tarmės kalbinių ypatybių visumą (fonetinių, akcentinių, morfologinių, sintaksinių, semantinių ir stilistinių duomenų laukus).

Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas

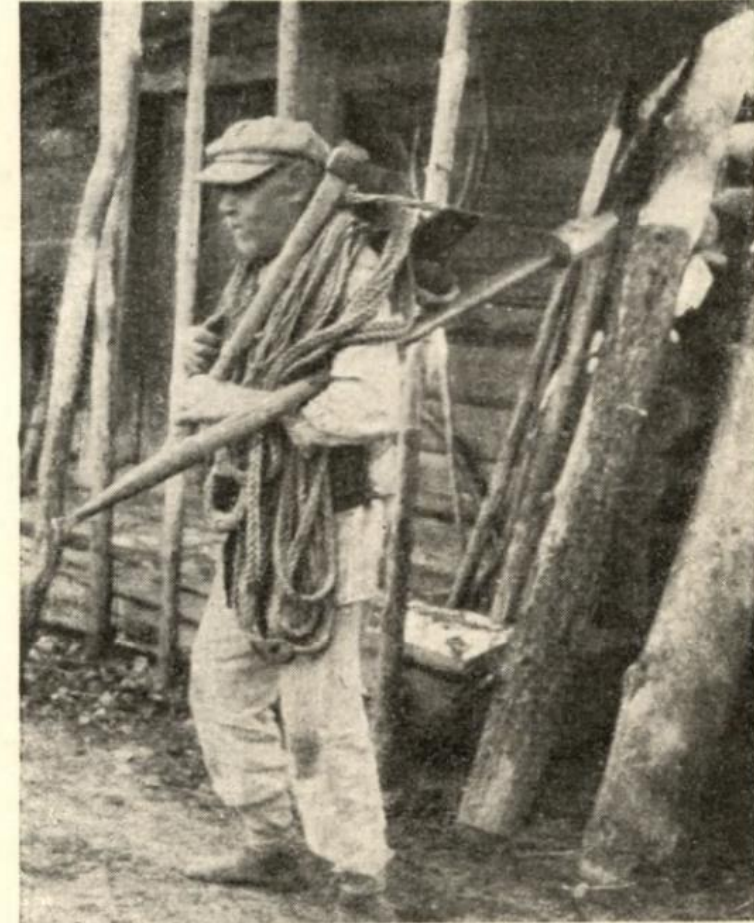
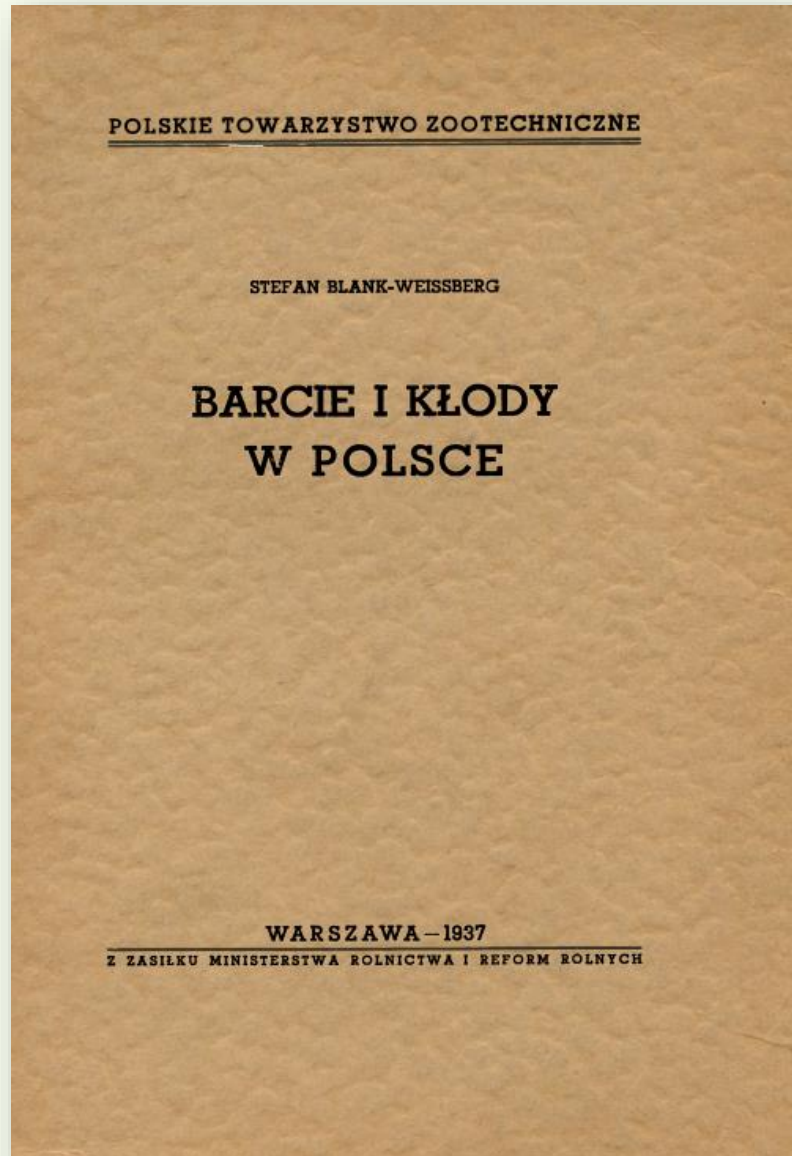

Žodyno pagrindą sudaro XX a. 7–10 deš. ir XXI a. pr. pietų aukštaičių ploto pietinėje dalyje sukauptų garso įrašų medžiaga, įrašyta 70-tyje šio ploto didesnių ir mažesnių kaimų. Žodyno pirmasis tomas išleistas 2016 m., antrasis – 2019 m.

Drevině bitininkystė anksčiau

fot. Kochanowski
Ryc. 10. Bartnik Jan Walentukiewicz (lat 98)
niosący bartę, piesznę i leziwo. Kobieles, pow.
grodzieński.

Drevinė bitininkystė šiandien

Bitininkas Romas Norkūnas
Musteikoje (2021 m.)

Bitė yra darbštus padaras kaip žmogus Dbč. Kam gi sako apie žmogų, darbšti kaip bitė Pvč. Yra darbščių bičių, yra gerų bičių, ir yra tokių bičių, kad jas skaito vagilkos Kb. Kur motinos nėra, tai tynais bitės ir nebūna, ir nesveisia, visai kaip žmonės Dnv. Šitan naman visos bitės išmirė, ir žmonės išmirė Pvč. Negalima an bitės sakyti, kad gaišta; jyj miršta kaip ir žmogus Dbč.

Gyvenimas tokis: niekas po vieną nebūna, tik žmogus sau, bitė sau Dbč.

duona, duonelė, duonukė, duonienė „sriuba iš duonos maišymo, duonos plutų ar miltų“, *duoninis, -ė, duonkepis* „krosnis duonai kepti“, *duonkepis, -ė / duonkepys, -ė* „duonos kepamasis“, *duonkubilis, duonkubilaitis, kepalas, banda, pagramdukas...*

Vis an pirmutinio duonos bakano padarai kryžių Dnv. Iš kraštų dar įgnybam tan kepalan pirštais Mrc. Išauga duona ir vėl nusėda, ir kap nusėda, tai tada kepk Mrc. Išsiminkai gražiai ir paskepi duonukę Mrc. Ližė tokia buvo padaryta, deda an tos ližės tada kopūsto lapą ir duoną Mrc. Gimė vaikas, tai būdavo duonos čiulptuką padaro Pvč. Kap kur anta duonos arba anta cukraus užkalba (nuo dantų skausmo) Kb. Mesk ugnin šventytą duoną, pasisuks ir išeis ugnis Pnč.

Nuotr. autorė Rasa Kulytė-Libienė

duona raugias, išrūgsta, išauga, paauga, nusėda, duoną maišo, raščiniuoja „raugia“, minko, deda ant ližės, šauna į pečių...

Ir dar mano yra toj dieškutė (duonkubilis), kur kepu duoną Mrc. Ir dabar duonos kepa namuose Knv.

laukas „lygi be medžių vieta“

smėlis „medžiaga iš smulkių uolienuų ir mineralų dalių;
žemė iš tokios uolienos“, *pieska / pieskas, pieskynas*
„smėlinga žemė, dirva“, *laukas* „dirva, dirbamos žemės
plotas“

Žemė

1. mūsų planetos paviršius, kuriuo vaikščiojame, ant kurio stovime; aukšto, stogo ir kt. pagrindas, apačia, ant ko galima užlipti; asla, grindys; 2. šalis, kraštas; 3. dirva; 4. dirbamas ir naudojamas paviršiaus plotas

Miškas

1. medžiais apaugusi vieta; 2. tos vietos medžiai

*Žemės blogos, dirbt reikia, naudos mažai Dbn. Pas mus
blogiausia žemė kap visur, niekas neauga Mrc. Žemės prastos,
pragyvenimo nėra Pvč. Pas mus žemės blogos, tai tą nežinia ko iš
tos žemės negauna Kb.*

*Pas mus pieškai, smėlis, nedera bulbės Mrc. Laukai menki, toki
pieškai, grikius sėja Knvl.*

Miškas gali būti didžiulis, didelis, aukštas, švarus, geras, tankus, retas / retesnis, gražus, jaunas, žalias, sausas, menkas...

Brangina miškus, toliau sako bus da brangesni miškai Mrc. Brangiai pardavė mišką Zrv. Toj žemė buvo tik trisdešimt zlotų, nukainuota Pnč. Menkos žemės aplink, ką gausi pardavęs, tai ne miškas tau Rud.

1) ūkinė veikla: žemę dirba / dirbo, apdirba, paruošia, aria / reikia arti, žemė tinka (grikiams) / netinka (bulvėms)

2) turtas: žemė lieka (vaikams), žemės turi / neturi, žemės atsisako, žemę perka / pirko, pardavė, dalinas, žemės duoda

Kas neturėj žemės, tai vargo Kb. Šeimos buvo didelės, valgyt nedaug, žemės prastos, duonos vis trūksta ir trūksta, trūksta ir trūksta Mrg.

erdvė, kurioje gyvenama ir dirbama: *Mūs kaimas apgaubtas mišku visur Knv; Jiej tę miškan gyveno, tokis didelys namas buvo Mrc; Išsikėlėm tę miškan gyvent, paskiau pasistatėm šitą trobelę Mst; Kap miškan gyvenom, tai miško darbus darėm Mrc;*

privati nuosavybė, turtas: *Už lenkų kiekvienas turėjo savo miško Mrc; Čia nėra valdiškų miškų, žmonės paėmė savo mišką Mrc; Paėmė sesuoj ir brolis mišku, parsidavė Knv;*

tvirtas pagrindas, kuriuo vaikštoma: *Mišku pareinam visi Pvč; Jiej nuvéjo kalnu, mišku namo Rud; Prisrenku grybų, povalio pareinu mišku Mrc; Einu miškéliu, landžioju po miškėlį Zrv;*

sluoksnis, kuriame kas nors auga ar auginama: *Kur jau miškas, tai važiuoja, jį suaria ir grikius sėja Kš; Baravykai daugiausia būna jaunuose miškuose, pušynan Dbč; Po miškus auga šitos lebedos, tai tokis aštrus labai kvapas Mrc; Voveruškos gerai jaunam miške auga, kap papilta jų Žr;*

priešingybė prastai, dirvonuojančiai žemei: *Kur dar va aplinkui matosi šitieji miškai, tai visur buvo laukai Kpn; Užsodė visus laukus miškais, kad nieko ner iš tos žemės Zrv; Užaj, užaugo miškais laukai, bus nor grybų Mrc;*

vieta, kurioje kas veisiasi: *Stirnos miškuose gyvena Knv; Ir dar va pas mus apie miškus yra drevėse miškinės bitės Mst; plg. miškinės antys, bitės, stirnos;*

maitintojas: *Kai miške baravykai išauga, tai mūs duona Pvč; Kiti tik iš miško valgė, pagrindas buvo grybai, medus, da žvėrys Žr;*

pragyvenimo šaltinis: *Perdien moterys sodino mišką, tai kokį zlotą uždirbo Mrc; Nuvažiuojam su tėvu, malkos miškan padarom, parduodam, ką reikia nusperkam Pnč; Pardavinėja miškus, pas mus an malkų tai problemų nėra, miškuose gyvenam Mrc;*

ūkinės veiklos vieta: *Karves daugiausia po miškų ganėm Knv; Miškuose ganė, šienavo, Mrd; Jau čia vyrai tvėrė tokį daržą miškan, kad jau tiem paršam būt gyvent Zrv; Miškus pjovė, miškan dirbom, šakojom Mrc;*

bendruomenės telkėjas: *Tik skamba miškas kap dainuoja išjoję naktigonėn Knv; Gano kartu miškan suėję, šnekas, o kap ima dainuot net skamba miškai Rud;*

apsauga nuo pavojų, vieta kovoti ar pasislėpti: *Mūsų partizanai tik miške ir gyveno, slėpės Dbč; Žydai buvo už vokiečių partizanai, buvo išėję miškuose Pvč; Žinom, kad jau veš (į Sibirą), tai miškan prabūnam Žr; plg. žodžių junginius išeiti miškan / į mišką / miškuose „partizanauti“;*

kapas, laidojimo vieta: *Tai jis bus ir pakavotas (palaidotas) miške Kpn; Kiek miškan tų jaunų vyrų priguldyta, prikavota Žr;*

mitinių būtybių buvimo vieta: *Raistuose laumės, jei nuveisit miškan, tai jus nustvers, o vandenin tai šamas Mrd; Ragana miškan būna, užkeri miškan kap ką Knv.*

*Pas mus miškas, nēr tos žemēs, pieskynas, nei bulbēs
auga, nei niekas Mrc. Po laukus mažai ganē karvių, po
miškus ganē Mrc. Žemēs blogos, miškinga vieta, vieno
kaimo keli hektarai tos žemelēs, kito kaimo Mrd.*

*Mūs tai visas gyvenimas miškas Mrc. Miškai šitokis
turtas: bus miškas, bus ir gyvenimas Žr.*

Dzūkų grybavimas. Nuotr. iš interneto

Bus grybų, va jau žemė žydi Škl.

Ačiū už dėmesį!